

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)

den 31 mars 2022*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga avtalsvillkor – Kreditavtal – Lån uttryckt i utländsk valuta men som ska återbetalas i nationell valuta – Avtalsvillkor som innebär att konsumenten bär valutarisken – Huruvida ett villkor som hänför sig till avtalets huvudföremål är oskäligt – Verkningar – Avtalets ogiltighet – Allvarlig skada för konsumenten – Ändamålsenlig verkan av direktiv 93/13 – Icke-bindande utlåtande från Högsta domstolen – Möjlighet att återupprätta parternas situation såsom den hade varit om avtalet inte hade ingåtts”

I mål C-472/20,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Fővárosi Törvényszék (Överdomstolen för Budapests stad, Ungern) genom beslut av den 28 augusti 2020, som inkom till domstolen den 30 september 2020, i målet

Lombard Pénzügyi és Lízing Zrt.

mot

PN,

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

sammansatt av domstolens vice-ordförande L. Bay Larsen, tillika tillförordnad ordförande på sjätte avdelningen, samt domarna N. Jääskinen (referent) och M. Safjan,

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Lombard Pénzügyi és Lízing Zrt., genom Zs. Bohács, ügyvéd,
- PN, genom L. Gönczi, ügyvéd,

* Rättegångsspråk: ungerska.

- Ungerns regering, genom M.Z. Fehér och K. Szíjjártó, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska kommission, genom I. Rubene, Zs. Teleki, N. Ruiz García och L. Havas, samtliga i egenskap av ombud,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Lombard Pénzügyi és Lízing Zrt. (Nedan kallat Lombard) och PN (nedan kallat Lombard) angående rättsverkningarna av ett avtalsvillkor gällande den valutarisk som konsumenten bär i samband med ett kreditavtal i utländsk valuta men som ska återbetalas i nationell valuta.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 Artikel 4 i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvilkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”
- 4 I artikel 5 första meningen i direktivet föreskrivs att ”[i] avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade.”
- 5 I artikel 6.1 i samma direktiv anges följande:

”Medlemsstaterna skall föreskriva att oskäliga villkor som används i avtal som en näringsidkare sluter med en konsument inte är, på sätt som närmare stadgas i deras nationella rätt, bindande för konsumenten och att avtalet skall förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäliga villkoren.”

6 I artikel 7.1 i direktiv 93/13 stadgas följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäligen villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

7 Artikel 8 i direktivet har följande lydelse:

”För att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten får medlemsstaterna, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget.”

Ungersk rätt

8 I 209 § i Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (lag nr IV från år 1959 om införande av civillagen), i den lydelse som var tillämplig i det nationella målet (nedan kallad den äldre civillagen), föreskrevs följande:

”1) Ett allmänt avtalsvillkor eller ett avtalsvillkor i ett konsumentavtal som inte förhandlats fram individuellt är oskäligt när det, i strid med kraven på god tro och skälighet, ensidigt och utan giltigt skäl anger parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet på ett sådant sätt att en avtalspart missgynnas i förhållande till den part som har uppställt det aktuella avtalsvillkoret.

2) Vid bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt ska samtliga omständigheter beaktas som förelåg när avtalet ingicks och som ledde fram till detta, liksom vilket slag av tjänst som avses och förhållandet mellan villkoret i fråga och övriga villkor i avtalet eller andra avtal.

3) Det får särskilt föreskrivas vilka villkor i konsumentval som är oskäligen eller som ska anses oskäligen om inte motsatsen bevisas.

4) Allmänna avtalsvillkor och villkor i konsumentavtal som inte har varit föremål för individuell förhandling är också oskäligen om de inte är klart och begripligt formulerade.

5) Bestämmelser om oskäligen avtalsvillkor får inte tillämpas på avtalsvillkor som beskriver avtalets huvudprestation eller förhållandet mellan prestation och motprestation; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

9 I 209/A § i den äldre civillagen föreskrevs följande:

”1) Den part som förfördelats kan bestrida ett oskäligt avtalsvillkor som ingår i avtalet som en allmän avtalsbestämmelse.

2) Oskäligen avtalsvillkor som ingår i konsumentavtal såsom allmänna avtalsbestämmelser eller som näringsidkaren ensidigt har utarbetat i förväg utan individuell förhandling med konsumenten, är ogiltiga. Ogiltigheten får endast göras gällande till konsumentens fördel.”

10 I 237 § i civillagen föreskrevs följande:

”1) Då ett avtal är ogiltigt ska den situation som förelåg före ingåendet av detta avtal återställas.

2) Om det inte är möjligt att återställa den situation som förelåg innan avtalet ingicks, får domstolen förklara att avtalet ska fortsätta gälla fram till dess att den meddelat dom. Ett ogiltigt avtal kan förklaras vara giltigt om det är möjligt att eliminera orsaken till ogiltigheten, särskilt i ockeravtal, genom att upphäva den oproportionerliga fördelen. I dessa fall ska det förordnas om att en ej fullgjord prestation ska återbäras, i förekommande fall utan motprestation.”

- 11 I 203§ fjärde och femte stycket i itelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (lag nr CXII. från år 1996 om kreditinstitut och värdepappersföretag), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet, föreskrevs följande:

”4) Beträffande avtal som ingås med en kund som är att betrakta som konsument genom vilka en kredit uttryckt i utländsk valuta beviljas eller som innehåller en köption avseende fast egendom, ska kreditinstitutet förklara för kunden vilken risk denne löper i samband med den avtalade transaktionen och kunna visa att kunden genom sin underskrift har förklarat sig ha blivit upplyst om denna risk.

5) Den förklaring som avses i punkt 4 ska innehålla följande:

a) när det gäller avtal om att bevilja en kredit uttryckt i utländsk valuta, en redogörelse för valutarisken samt dess inverkan på amorteringarnas storlek,

...”

- 12 I 1 § i Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (lag nr XL från år 2014 om tillämpliga bestämmelser på den avräkning som avses i lag nr XXXVIII från år 2014 om reglering av vissa frågor avseende Kúrias (Författningsdomstolen, Ungern) beslut om enhetlig tolkning av civilrättsliga bestämmelser gällande kreditavtal som ingåtts mellan kreditinstitut och konsumenter samt om vissa andra bestämmelser, nedan kallad den andra lagen om valutalån) föreskrivs följande:

”Denna lags rättsverkningar gäller även låneavtal som ingåtts med konsumenter och som omfattas av tillämpningsområdet för [Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (lag nr XXXVIII från år 2014 om reglering av vissa frågor avseende Kúrias (Författningsdomstolen, Ungern) beslut om enhetlig tolkning av civilrättsliga bestämmelser gällande kreditavtal som ingåtts mellan finansinstitut och konsumenter)].”

- 13 I 37 § i den andra lagen om valutalån föreskrivs följande:

”1) Med avseende på avtal som omfattas av tillämpningsområdet för denna lag kan en part yrka att rätten ska fastställa att avtalet eller vissa avtalsbestämmelser är ogiltiga (nedan kallad partiell ogiltighet) – oberoende av skälet till denna ogiltighet – endast om det även yrkas att rätten ska tillämpa de rättsliga följderna av denna ogiltighet, det vill säga att avtalet förklaras vara giltigt eller ha rättsverkningar fram till den tidpunkt då rätten meddelar sitt avgörande. I annat fall – och om parten inte efterkommer en anmodan om rättelse – kan talan inte prövas i sak. Om parten yrkar att rätten ska fastställa rättsföljderna av en fullständig eller partiell ogiltighet, ska den även ange vilken rättsföljd som den anser att rätten bör tillämpa. Vad gäller tillämpningen av rättsföljderna ska parten formulera sina yrkanden precist och med sifferuppgifter, inbegripet den avräkning som gjorts mellan parterna.

2) Mot bakgrund av vad som föreskrivs i punkt 1 ska, vad gäller de avtal som omfattas av denna lags tillämpningsområde, talan avvisas, utan kallelser till parterna, eller ärendet avskrivs under pågående förfaranden avseende fullständig eller partiell ogiltighetsförklaring av avtalet, i enlighet med 239/A.1 § i [den äldre civillagen] eller 6:108.2 § i [Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (lag nr V från år 2013 om införande av civillagen)], förutsatt att villkoren i förevarande lag är uppfyllda. Det finns inte anledning att avvisa talan utan kallelse till parterna eller att avskriva ärendet om den berörda parten, utöver yrkandet om fullständig eller partiell ogiltigförklaring av avtalet, även har framställt ett annat yrkande i samma förfarande. I sådant fall ska det anses att vederbörande inte vidhåller sitt yrkande om ogiltigförklaring. Detta tillvägagångssätt ska även tillämpas i förfaranden som återupptas efter vilandeförklaring.”

- 14 I enlighet med 33 § första stycket i bíróságok szervezéséről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (lag nr LXVI från år 1997 om domstolsväsendet och dess förvaltning) ska Kúrias blandade avdelning analysera rättspraxis och uttala sig om de omtvistade rättsfrågorna för att säkerställa en enhetlig rättspraxis.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 15 Den 4 december 2009 ingick PN ett individuellt låneavtal med rörlig räntesats med Lombard Finanszírozási Zrt. för köp av ett fordon (nedan kallat det aktuella låneavtalet). Avtalet var uttryckt i schweiziska franc (CHF) och de månatliga avbetalningarna omräknade till ungerska forint (HUF).
- 16 När PN ingick avtalet undertecknade PN en försäkran om att han var medveten om risken. I den denna försäkran preciserades dels att konsumenten stod för valutarisken, dels att valutakursens framtida utveckling inte kunde förutses. De månatliga avbetalningarna fastställdes således i schweiziska franc och omräknades därefter till ungerska forint. Växelkursskillnaden, beräknad vid denna omräkning, skulle bäras av låntagaren. Det framgick även av denna handling att när växelkursen för nämnda valuta i förhållande till ungerska forint vid förfallodagen varierade i förhållande till den referensväxelkurs som fastställdes då avtalet ingicks, skulle även skillnaden mellan sälj- respektive köpkurser bäras av låntagaren.
- 17 Den 31 augusti 2010 upplöstes Lombard Finanszírozási Zrt. genom absorption och Lombard efterträdde detta bolag såsom övertagare av samtliga rättigheter och skyldigheter. Följaktligen överfördes samtliga Lombard Finanszírozási Zrt.:s rättigheter och skyldigheter till Lombard.
- 18 I april 2015 justerades det aktuella låneavtalet i enlighet med den andra lagen om valutalån genom avräkning. Avräkningen resulterade i att ett belopp om 284 502 HUF (ungefär 800 euro), som långivaren ansågs felaktigt ha uppburit, drogs av från det belopp som PN skulle betala. Den årliga räntesatsen, som innan avräkningen gjordes uppgick till 22,32 procent, förblev däremot densamma. Avräkningsnotan skickades till PN, som inte anförde något klagomål.
- 19 Sedan PN hamnat i dröjsmål med de månatliga avbetalningarna enligt det aktuella låneavtalet, informerade Lombard honom den 12 augusti 2015 att han var skyldig att betala ett belopp på 121 722 HUF (cirka 342 euro) som förfallit till betalning och påpekade att avtalet skulle sägas upp med omedelbar verkan om betalning uteblev. PN efterkom inte denna begäran, varför Lombard ensidigt sade upp avtalet den 14 september 2015 och krävde att PN skulle betala det utestående beloppet på 472 399 HUF (cirka 1 320 euro). PN mottog denna anmodan den 15 oktober 2015.

- 20 Lombard väckte därefter talan vid domstolen i första instans och yrkade att det aktuella låneavtalet retroaktivt skulle förklaras giltigt och att PN skulle förpliktas att betala 490 102 HUF (ungefär 1 370 euro) motsvarande kapitalbeloppet för fordran enligt avtalet samt dröjsmålsränta.
- 21 PN har för sin del gjort gällande att villkoren i det aktuella låneavtalet är oskäliga då de innebär att PN står för hela valutarisken. Han bestred att informationsbladet om valutarisken var klart och begripligt formulerat. Såsom ett genkärsmål yrkade han bland annat att Lombard skulle förpliktas att återbetala 1 734 144 HUF (ungefär 4 870 euro) till honom för obehörig vinst som en följd av avtalets bristande giltighet.
- 22 Domstolen i första instans prövade bland annat under vilka förutsättningar ett sådant avtal som det aktuella låneavtalet kan förklaras giltigt mot bakgrund av det utlåtande som det rådgivande organet inom Kúria (Högsta domstolen) avgav i juni 2019 (nedan kallat Kúrias utlåtande). Enligt nämnda utlåtande finns det två lösningar att välja mellan för domstolarna när ett låneavtal förklaras ogiltigt. Domstolarna kan antingen välja att förklara avtalet giltigt varpå avtalet anses vara formulerat i ungerska forint, med en räntesats som motsvarar den räntesats som gällde för transaktioner i ungerska forint vid tidpunkten för avtalets ingående med tillägg för den marginal som då tillämpades. Eller så kan domstolarna välja att förklara avtalet giltigt men maximera växelkursen mellan den aktuella valutan och ungerska forint, varvid den räntesats som fastställts i avtalet förblir oförändrad fram till dagen för omräkningen till ungerska forint.
- 23 Domstolen i första instans fann att även om den bestämmelse i låneavtalet som innebar att PN skulle stå för valutarisken var oskäligen, så skulle avtalet anses giltigt med retroaktiv verkan från den dag då det ingicks, men att det från och med samma datum hade avfattats i ungerska forint. Samma domstol beslutade vidare att den årliga räntesatsen skulle fastställas till 23,07 procent och utgick härvid från den beräkning som Lombard gjort. Denna beräkning grundades på skillnaden mellan det ursprungliga lånebeloppet och det totala belopp som PN återbetalat. I förevarande fall uppgick det ursprungliga lånebeloppet till 1 417 500 HUF (ungefär 4 000 euro). Enligt avtalet uppgick beloppet för de totala månatliga avbetalningarna till 2 689 225 HUF (ungefär 7 600 euro). Eftersom PN i praktiken betalat ett belopp om 3 151 644 HUF (ungefär 8 900 euro) förpliktade domstolen i första instans Lombard att återbetala mellanskillnaden mellan de två sistnämnda beloppen, det vill säga 462 419 HUF (ungefär 1 300 euro), såsom obehörig vinst.
- 24 Lombard överklagade denna dom till den hänskjutande domstolen, Fővárosi Törvényszék (Överdomstolen för Budapests stad, Ungern), och bestred beslutet att det aktuella låneavtalet skulle anses ha varit i ungerska forint sedan dagen då det ingicks. Lombard har bland annat gjort gällande att fastställandet av avtalets giltighet inte kan få till följd att jämvikten mellan parterna rubbas i en sådan utsträckning och på ett sådant sätt att det uppstår en obalans i rättsförhållandet mellan värdet på prestation respektive motprestation. Enligt Lombard kan sådana avtal, som avser lån i utländsk valuta och där konsumenten står valutarisken, inte heller förklaras rättsstridiga som sådana.
- 25 Den hänskjutande domstolen hyser tvivel om vilka lagliga lösningar som är möjliga att tillgå när ett avtal vars huvudföremål är ogiltigt ändå förklaras giltigt eller om avtalet förklaras ha rättsverkningar mellan parterna.

26 Mot denna bakgrund beslutade Fővárosi Törvényszék (Överdomstolen för Budapests stad, Ungern) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till domstolen:

- ”1) Om det oskäligen avtalsvillkoret rör avtalets huvudföremål (otillräcklig information om växelkursen), vilket får till följd att avtalet inte kan bestå, och parterna inte är eniga, säkerställs då den fulla verkan av direktiv 93/13 genom den omständigheten att det, i avsaknad av en dispositiv bestämmelse i nationell rätt, är ett ställningstagande av en högre domstol, vilket emellertid inte är bindande för de lägre domstolarna, som ger vägledning för att slå fast att avtalet är giltigt eller har verkan?
- 2) Om fråga 1 besvaras nekande, är det då möjligt att återställa den tidigare situationen när avtalet inte kan bestå på grund av det oskäligen avtalsvillkor som rör dess huvudföremål, och parterna inte är eniga och det ovannämnda ställningstagandet inte heller kan tillämpas?
- 3) Om fråga 2 besvaras jakande, kan då, vid en talan där det yrkas en ogiltigförklaring avseende avtalets huvudföremål, beträffande [den här] typen av avtal, lagen föreskriva ett krav att konsumenten tillsammans med denna talan också ska väcka talan om fastställande av avtalets giltighet eller verkan?
- 4) Om fråga 2 besvaras nekande, kan då avtal i efterhand förklaras giltiga och ha verkan genom lagstiftning, för att säkerställa jämvikten mellan parterna, när det inte är möjligt att återställa den tidigare situationen?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första frågan

Huruvida tolkningsfrågan kan tas upp till prövning

- 27 För att EU-domstolen ska kunna ge en tolkning av unionsrätten som är användbar för den nationella domstolen krävs det enligt artikel 94 c i domstolens rättegångsregler bland annat att begäran om förhandsavgörande innehåller en redogörelse för de skäl som lett den hänskjutande domstolen till att undra över tolkningen eller giltigheten av vissa unionsbestämmelser samt för det samband som den hänskjutande domstolen har funnit mellan unionsbestämmelserna och den nationella lagstiftning som är tillämplig i det nationella målet (dom av den 17 september 2020, Burgo Group, C-92/19, EU:C:2020:733, punkt 38).
- 28 Enligt EU-domstolens fasta praxis ankommer det uteslutande på den nationella domstolen, vid vilken målet anhängiggjorts och vilken har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till EU-domstolen. De frågor som ställs av nationella domstolar presumeras vara relevanta. EU-domstolen är följaktligen i princip skyldig att meddela ett förhandsavgörande när den fråga som ställts avser tolkningen eller giltigheten av en unionsrättslig regel, såvida det inte är uppenbart att den begärda tolkningen inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågan är hypotetisk eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana

uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på den fråga som ställts (dom av den 21 december 2021, Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, punkt 25 och där angiven rättspraxis).

- 29 Det utgör även fast rättspraxis att den nationella domstolen, i ett förfarande enligt artikel 267 FEUF, som grundar sig på en tydlig funktionsfördelning mellan de nationella domstolarna och EU-domstolen, är ensam behörig att tolka och tillämpa bestämmelser i nationell rätt, medan EU-domstolen endast är behörig att tolka eller pröva giltigheten av en unionsrättsakt på grundval av de uppgifter om de faktiska omständigheterna som har lämnats av den nationella domstolen (dom av den 21 december 2021, Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, punkt 26 och där angiven rättspraxis).
- 30 Såsom den ungerska regeringen har understrukit i sitt skriftliga yttrande är de uppgifter som den hänskjutande domstolen har lämnat i förevarande fall om varför det är nödvändigt att tolka unionsrätten och beträffande relevansen av den första frågan för att avgöra det nationella målet visserligen angivna i kortfattade ordalag.
- 31 Det framgår emellertid av beslutet om hänskjutande att Lombard överklagade domen från första instans till den hänskjutande domstolen och då särskilt bestred den omkvalificering som gjorts av låneavtalet i fråga till att utgöra ett avtal om lån i ungerska forint. Det framgår även av nämnda beslut att omkvalificeringen emellertid gjordes med tillämpning av den första lösning som angavs i Kúrias utlåtande.
- 32 Mot bakgrund av dessa omständigheter är det inte uppenbart att den första frågan saknar relevans för utgången i det nationella målet. Denna fråga avser nämligen möjligheten att, mot bakgrund av direktiv 93/13, använda sig av ett sådant utlåtande för att fastställa vilket tillvägagångssätt som ska väljas för att förklara ett avtal giltigt eller att avtalet har rättsverkningar när avtalet inte kan bestå på grund av att ett villkor som hänför sig till dess huvudföremål är oskäligt.
- 33 Den första frågan kan följaktligen tas upp till sakprövning.

Prövning i sak

- 34 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida direktiv 93/13 ska tolkas så, att den ändamålsenliga verkan av bestämmelserna i direktivet – i avsaknad av en dispositiv bestämmelse i nationell rätt som reglerar den aktuella situationen – kan säkerställas genom ett icke-bindande utlåtande från Högsta domstolen i den berörda medlemsstaten, i vilket det anges hur de lägre instanserna ska gå till väga för att förklara ett avtal giltigt eller förklara att avtalet har rättsverkningar mellan parterna när avtalet inte kan bestå på grund av att ett villkor som hänför sig till dess huvudföremål är oskäligt.
- 35 Domstolen erinrar inledningsvis om att det visserligen följer av artikel 288 tredje stycket FEUF att medlemsstaterna, vid införlivandet av ett direktiv, förfogar över ett betydande utrymme för skönsmässig bedömning avseende valet av tillvägagångssätt och medel för att säkerställa direktivets genomförande. Den friheten inverkar dock inte på varje medlemsstats skyldighet, som förblir fullständig, att vidta alla de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att direktivet får full verkan i överensstämmelse med det syfte som det eftersträvar (se, för ett liknande resonemang, dom av den 29 juli 2019, Fashion ID, C-40/17, EU:C:2019:629, punkt 49 och där angiven rättspraxis).

- 36 Enligt direktiv 93/13 ska medlemsstaterna föreskriva lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 juni 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punkt 68).
- 37 Det framgår vidare av domstolens praxis att det inte kan uteslutas att de högsta domstolarna i en medlemsstat, inom ramen för sin uppgift att främja en enhetlig tolkning av rätten och i rättssäkerhetssyfte, i enlighet med direktiv 93/13, utarbetar vissa kriterier som de lägre domstolarna bör följa när de prövar huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 augusti 2018, Banco Santander et Escobedo Cortés, C-96/16 et C-94/17, EU:C:2018:643, punkt 68).
- 38 Av rättspraxis följer även att riktlinjer från dessa högsta domstolsinstanser som innehåller sådana kriterier emellertid inte kan innebära att den behöriga nationella domstolen hindras från att säkerställa att direktiv 93/13 ges full verkan genom att, vid behov med stöd av sin egen behörighet, underlåta att tillämpa varje motstridande bestämmelse i nationell lagstiftning, även senare sådan, inklusive all häremot stridande rättspraxis, utan att behöva begära eller avvakta ett föregående upphävande av denna bestämmelse eller denna domstolspraxis genom lagstiftning eller något annat konstitutionellt förfarande. Sådana riktlinjer kan inte heller innebära att den behöriga nationella domstolen hindras från att vända sig till EU-domstolen med en begäran om förhandsavgörande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2019, Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, punkt 61).
- 39 Domstolen har således slagit fast att direktiv 93/13, mot bakgrund av artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, inte utgör hinder för att en medlemsstats högsta domstol, för att främja en enhetlig tolkning av rättsliga bestämmelser, meddelar bindande avgöranden om på vilket sätt detta direktiv ska genomföras, förutsatt att dessa avgöranden inte hindrar den behöriga domstolen från att säkerställa att bestämmelserna i nämnda direktiv ges full verkan eller från att tillhandahålla konsumenten ett effektivt rättsmedel för att skydda de rättigheter som han eller hon kan ha enligt direktivet, eller från att i detta avseende begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen (dom av den 14 mars 2019, Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, punkt 64).
- 40 Den omständigheten att det finns ett icke-bindande utlåtande från en högsta domstolsinstans i en medlemsstat, vilket gör det möjligt för de underinstanser som det är tänkt ska följa detsamma att fritt välja att avvika härifrån, kan emellertid inte anses säkerställa den ändamålsenliga verkan av direktiv 93/13 på så sätt att de personer som lidit skada genom det oskäliga villkoret tillförsäkras ett fullständigt skydd.
- 41 Det framgår visserligen av domstolens praxis att ett avtal som ingåtts mellan en näringsidkare och en konsument i princip ska ogiltigförklaras i sin helhet efter det att den nationella domstolen har beslutat att undanröja ett oskäligt avtalsvillkor. Artikel 6.1 i direktiv 93/13 utgör emellertid inte hinder för att den nationella domstolen, med tillämpning av avtalsrättens principer, undanröjer det oskäliga villkoret och ersätter det med en dispositiv bestämmelse i nationell rätt i situationer då en ogiltigförklaring av ett oskäligt avtalsvillkor skulle tvinga den nationella domstolen att ogiltigförklara avtalet i dess helhet och därmed utsätta konsumenten för mycket negativa konsekvenser, så att den sistnämnda därigenom skulle lida skada (dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punkt 61 och där angiven rättspraxis).

- 42 Ett icke-bindande utlåtande från en högsta domstolsinstans i en medlemsstat, såsom Kúrias utlåtande, kan emellertid inte likställas med en sådan dispositiv bestämmelse i nationell rätt som ska ersätta ett villkor i ett låneavtal som anses oskäligt.
- 43 Mot denna bakgrund ska den första frågan besvaras på följande sätt. Direktiv 93/13 ska tolkas så, att den ändamålsenliga verkan av bestämmelserna i direktivet – i avsaknad av en dispositiv bestämmelse i nationell rätt som reglerar den aktuella situationen – inte kan säkerställas endast genom ett icke-bindande yttrande från Högsta domstolen i den berörda medlemsstaten, i vilket det anges hur de lägre instanserna ska gå till väga för att förklara ett avtal giltigt eller att avtalet har rättsverkningar mellan parterna när avtalet inte kan bestå på grund av att ett villkor som hänför sig till dess huvudföremål är oskäligt.

Den andra frågan

Huruvida tolkningsfrågan kan tas upp till prövning

- 44 Mot bakgrund av domstolens praxis i punkterna 27–29 ovan och de omständigheter som anges i punkt 31 ovan, är det inte uppenbart att den andra frågan saknar relevans för utgången i det nationella målet. Den andra frågan avser möjligheten att återställa parterna i ett låneavtal i den situation som de skulle ha befunnit sig i om avtalet inte hade ingåtts, för det fall detta avtal – på grund av det oskäliga villkor som hänför sig till dess huvudföremål – inte kan bestå, parterna inte kommer överens och det icke-bindande utlåtande som omtalas i den första frågan inte kan ges bindande verkan.
- 45 Härav följer att den andra frågan kan tas upp till sakprövning.

Prövning i sak

- 46 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida direktiv 93/13 ska tolkas så, att det utgör hinder för att den behöriga nationella domstolen beslutar att återställa parterna i ett låneavtal i den situation som de skulle ha befunnit sig i om avtalet inte hade ingåtts på grund av att ett avtalsvillkor som rör avtalets huvudföremål ska förklaras oskäligt enligt direktivet.
- 47 Domstolen erinrar inledningsvis om att enligt artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska bedömningen av avtalsvillkors oskälighet inte avse beskrivningen av avtalets huvudföremål, förutsatt att dessa villkor är klart och begripligt formulerade.
- 48 I artikel 8 i direktivet medges medlemsstaterna emellertid formellt möjligheten att, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget, för att säkerställa ett högre skydd för konsumenten.
- 49 I punkterna 30–35, 40 och 43 i domen av den 3 juni 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309), slog domstolen fast, efter att ha konstaterat att de villkor som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13 omfattas av det område som regleras av direktivet och att artikel 8 i direktivet följaktligen även är tillämplig på nämnda artikel 4.2, att dessa båda

bestämmelser inte utgör hinder för en nationell lagstiftning som möjliggör en domstolsprövning av huruvida sådana villkor är oskäligen som säkerställer en högre skyddsnivå för konsumenten än vad som stadgas i direktivet.

- 50 Enligt domstolens praxis ska artikel 6.1 i direktiv 93/13 tolkas så, att ett avtalsvillkor som förklarats vara oskäligt i princip ska anses aldrig ha existerat, vilket innebär att det inte kan ha någon verkan gentemot konsumenten. En domstols fastställelse av att ett sådant avtalsvillkor är oskäligt ska följaktligen i princip innebära att konsumentens rättsliga och faktiska situation återställs till den situation som konsumenten hade befunnit sig i om avtalsvillkoret inte hade förelegat (dom av den 21 december 2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 och C-308/15, EU:C:2016:980, punkt 61).
- 51 Domstolen har även slagit fast att artikel 6.1 i direktiv 93/13 har till syfte att ersätta den formella jämvikt mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter som följer av avtalet med en verklig jämvikt så att parterna blir jämbördiga (se, för ett liknande resonemang, dom av den 15 mars 2012, Pereničová och Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkt 28, och dom av den 3 mars 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, punkt 62 och där angiven rättspraxis).
- 52 Vad gäller frågan vilken betydelse ett fastställande av att ett avtalsvillkor är oskäligt har för giltigheten av det aktuella avtalet, ska det understrykas att enligt artikel 6.1 in fine i direktiv 93/13 ska "avtalet... förbli bindande för parterna på samma grunder, om det kan bestå utan de oskäligen villkoren" (dom av den 15 mars 2012, Pereničová och Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, punkt 29, och dom av den 29 april 2021, Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 53).
- 53 I detta sammanhang är de nationella domstolar som konstaterar att avtalsvillkoren är oskäligen, enligt artikel 6.1 i direktiv 93/13, skyldiga dels att vidta alla nödvändiga åtgärder enligt nationell rätt för att konsumenten inte ska vara bunden av avtalsvillkoren, dels att bedöma huruvida det aktuella avtalet kan bestå utan dessa oskäligen villkor (beslut av den 22 februari 2018, ERSTE Bank Hungary, C-126/17, ej publicerat, EU:C:2018:107, punkt 38 och där angiven rättspraxis).
- 54 Unionslagstiftarens syfte med direktiv 93/13 är att återupprätta balansen mellan parterna och i princip bevara ett avtals giltighet. Syftet är inte att ogiltigförklara alla avtal som innehåller oskäligen villkor (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2019, Dunai, C-118/17, EU:C:2019:207, punkt 40 och där angiven rättspraxis, och dom av den 2 september 2021, OTP Jelzálogbank m.fl., C-932/19, EU:C:2021:673, punkt 40).
- 55 Domstolen har preciserat att även om det följaktligen åligger medlemsstaterna att genom sin nationella rätt definiera kriterierna för när det kan anses fastställt att det föreligger ett oskäligt villkor i ett avtal och när de konkreta rättsverkningarna av en sådan fastställelse uppkommer, måste emellertid en sådan fastställelse göra det möjligt att återställa den rättsliga och faktiska situation som konsumenten hade befunnit sig i om detta oskäligen avtalsvillkor inte hade förelegat, i synnerhet genom att det finns en rätt till återbäring av de prestationer som näringsidkaren felaktigt erhållit, till konsumentens nackdel, på grundval av det oskäligen villkoret (dom av den 31 maj 2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, punkt 34 och där angiven rättspraxis).
- 56 Om den nationella domstolen skulle finna att det aktuella låneavtalet rättsligt sett inte kan bestå enligt avtalsrätten efter det att de oskäligen villkoren i fråga har upphävts och det inte finns någon dispositiv bestämmelse i nationell rätt eller någon bestämmelse som i enlighet med parternas överenskommelse är tillämplig på avtalet och kan ersätta dessa bestämmelser gör EU-domstolen

följande bedömning. I den mån konsumenten inte har uttryckt en vilja att behålla de oskäligen villkoren och en ogiltigförklaring av avtalet skulle medföra att konsumenten drabbas av särskilt negativa konsekvenser, fordrar den höga konsumentskyddsnivå som ska säkerställas enligt direktiv 93/13 att den nationella domstolen – för att återställa en verklig jämvikt mellan avtalsparternas ömsesidiga rättigheter och skyldigheter – med beaktande av nationell rätt i dess helhet vidtar alla nödvändiga åtgärder för att skydda konsumenten från de särskilt negativa konsekvenser som ett upphävande av låneavtalet skulle kunna medföra, bland annat att skulden till näringsidkaren omedelbart förfaller till betalning (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 41).

- 57 Det framgår av det ovan anförda att om den nationella domstolen, i en sådan situation som den som är aktuell i det nationella målet och med beaktande av låneavtalets art, anser att det inte är möjligt att återställa parternas situation såsom den skulle ha varit om avtalet inte hade ingåtts, ankommer det på nämnda domstol att se till att konsumenten slutligen befinner sig i samma situation som han eller hon skulle ha befunnit sig i om det oskäligen villkoret aldrig hade existerat.
- 58 I en sådan situation som den som är aktuell i det nationella målet skulle konsumentens intressen således kunna tillvaratas genom bland annat återbetalning till konsumenten av de belopp som felaktigt uppburits av långivaren på grundval av det avtalsvillkor som ansetts vara oskäligt, då detta utgör en återbetalning av obehörig vinst. I förevarande fall har domstolen i första instans, såsom framgår av beslutet om hänskjutande, omkvalificerat det aktuella låneavtalet till ett låneavtal i ungerska forint och därefter fastställt tillämplig räntesats. Lombard har förpliktats att återbetala det belopp som motsvarade en sådan obehörig vinst.
- 59 Det ska emellertid erinras om att en domstols befogenheter inte får gå utöver vad som är absolut nödvändigt för att återställa den avtalsmässiga jämvikten mellan avtalsparterna och för att skydda konsumenten från de mycket negativa konsekvenser som en ogiltigförklaring av det aktuella låneavtalet skulle kunna få (dom av den 25 november 2020, Banca B., C-269/19, EU:C:2020:954, punkt 44).
- 60 Mot denna bakgrund ska den andra frågan besvaras på följande sätt. Direktiv 93/13 ska tolkas så, att det inte utgör hinder för att den behöriga nationella domstolen beslutar att återställa parterna i ett låneavtal i den situation som de skulle ha befunnit sig i om avtalet inte hade ingåtts på grund av att ett avtalsvillkor som rör avtalets huvudföremål ska förklaras oskäligt enligt direktivet. För det fall ett sådant återställande visar sig vara omöjligt ankommer det på nämnda domstol att se till att konsumenten slutligen befinner sig i samma situation som han eller hon skulle ha befunnit sig i om det oskäligen villkoret aldrig hade existerat.

Den tredje frågan

- 61 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida direktiv 93/13 ska tolkas så, att det utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning enligt vilken en konsument som väcker talan om fastställelse av att avtalets huvudföremål är ogiltigt ska förena sin talan med ett yrkande om att låneavtalet ska förklaras giltigt eller ogiltigt.
- 62 Det framgår av beslutet om hänskjutande att det i målet vid den nationella domstolen inte är klaganden, utan svaranden, som är konsument i målet vid den nationella domstolen, vilket Lombard har påpekat i sitt skriftliga yttrande.

- 63 Vidare framgår det inte av handlingarna i målet att ett sådant processuellt krav skulle vara tillämpligt eller skulle ha tillämpats på dess genkätromål vid domstolen i första instans, eftersom den hänskjutande domstolen inte har angett i vilken mån ett svar på frågan skulle vara nödvändigt för att avgöra det mål som anhängiggjorts vid den.
- 64 Domstolen konstaterar följaktligen att den hänskjutande domstolen inte har uppfyllt kravet i artikel 94 c i domstolens rättegångsregler, vilket det erinrats om i punkt 27 ovan, eftersom den inte på ett tillräckligt klart och precist sätt har redogjort för skälen till att den ställt sin tredje fråga.
- 65 Under dessa omständigheter kan denna fråga inte tas upp till sakprövning.

Den fjärde frågan

- 66 Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde frågan för att få klarhet i huruvida – för det fall det inte är möjligt att återställa parterna i den situation som de skulle ha befunnit sig i om detta avtal inte hade ingåtts på så sätt som omnämns i den andra frågan – det aktuella låneavtalet, genom antagandet av en senare lagstiftning, kan förklaras giltigt eller ha rättsverkningar för att säkerställa jämvikten mellan parterna.
- 67 Såsom den ungerska regeringen har understrukit i sitt skriftliga yttrande, konstaterar domstolen att den hänskjutande domstolen inte har definierat vad den avser med ”antagandet av en senare lagstiftning” som den hänvisar till i denna fråga.
- 68 Den hänskjutande domstolen har inte heller angett i vilken mån ett svar på nämnda fråga skulle vara nödvändigt för att avgöra det mål som är anhängigt vid den.
- 69 Av samma skäl som angetts i punkt 64 ovan kan denna fråga följaktligen inte tas upp till sakprövning.

Rättegångskostnader

- 70 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (sjätte avdelningen) följande:

- 1) Rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal ska tolkas så, att den ändamålsenliga verkan av bestämmelserna i direktivet – i avsaknad av en dispositiv bestämmelse i nationell rätt som reglerar den aktuella situationen – inte kan säkerställas endast genom ett icke-bindande yttrande från Högsta domstolen i den berörda medlemsstaten, i vilket det anges hur de lägre instanserna ska gå till väga för att förklara ett avtal giltigt eller att avtalet har rättsverkningar mellan parterna när avtalet inte kan bestå på grund av att ett villkor som hänför sig till dess huvudföremål är oskäligt.**

- 2) Direktiv 93/13 ska tolkas så, att det inte utgör hinder för att den behöriga nationella domstolen beslutar att återställa parterna i ett låneavtal i den situation som de skulle ha befunnit sig i om avtalet inte hade ingåtts på grund av att ett avtalsvillkor som rör avtalets huvudföremål ska förklaras oskäligt enligt direktivet. För det fall ett sådant återställande visar sig vara omöjligt ankommer det på nämnda domstol att se till att konsumenten slutligen befinner sig i samma situation som han eller hon skulle ha befunnit sig i om det oskälliga villkoret aldrig hade existerat.

Underskrifter